
Kyrkomötet
Gudstjänstutskottets betänkande 2018:3

Levande gudstjänst

Sammanfattning

I detta betänkande behandlas två motioner om gudstjänstlivets utveckling.

I motion 2018:33 av Berth Löndahl m.fl., Gudstjänstlivets kris, uttrycks en oro över den nedåtgående trenden i antalet gudstjänstfirare i huvudgudstjänsten. Motionärerna vill att kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att tillsätta en ”kriskommission” för gudstjänstlivets utveckling.

Utskottet delar uppfattningen att frågorna är angelägna, men betonar risken av att tala om kris och kriskommission på ett sätt så att det skymmer det goda arbete och de initiativ som finns. Utskottet menar också att en kriskommission på nationell nivå är att lägga ansvaret på fel nivå. Utskottet föreslår därför att motionen avslås.

I motion 2018:79 av Daniel Engström, Idébank för ett levande gudstjänstliv, uttrycks samma oro över att antalet besökare minskar vid gudstjänsterna. Motionären vill därför att kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att initiera en idébank på nationell nivå för att hjälpa och inspirera församlingarna. Utskottet menar att mycket av vad motionären efterfrågar redan finns i böcker, artiklar och på nätet. Utskottet föreslår därför att motionen avslås.

Till betänkandet finns två reservationer.

Utskottets förslag till kyrkomötesbeslut

1. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2018:33.
2. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2018:79.

Motionernas förslag

Motion 2018:33 av Berth Löndahl m.fl., Gudstjänstlivets kris

Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att tillsätta en ”kriskommission” för gudstjänstlivets utveckling.

Motion 2018:79 av Daniel Engström, Idébank för ett levande gudstjänstliv

Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att initiera en idébank på nationell nivå för att hjälpa och inspirera församlingar att forma gudstjänsten på fler sätt för att locka fler människor till gudstjänster.

Bakgrund

Minskningen av gudstjänstbesöken är en långsam process, som pågått i flera generationer. På 1880-talet beräknades 17 procent av svenskarna gå i söndagens gudstjänst. En undersökning som Dagens Nyheter gjorde 1927 visade att andelen då var nere i runt 5,4 procent (Göran Gustafsson 1988, "Kyrksamhet på 1920-talet och på 1980-talet. En jämförelse på kontraktsnivå", *Religion och Samhälle* 1988:9, Religions-sociologiska institutet, Stockholm)

Statistiken visar att ytterligare 70 år senare hade nedgången fortsatt i nästan samma takt. År 2000 firade 2,1 procent av befolkningen (2,5 procent av medlemmarna i Svenska kyrkan) gudstjänst ett vanligt veckoslut. Då är besök vid vigsel- och begravningsgudstjänster inte medräknade (Svenska kyrkans statistik, statistikdatabasen).

Den totala andelen gudstjänstbesök har fortsatt att minska de senaste decennierna. Totalt sett gjordes 14,5 miljoner gudstjänstbesök 2016, en nedgång med 40 procent sedan 1990. Besöken vid dop, konfirmation, vigsel och begravning var i stort sett desamma, runt sex miljoner under perioden, medan besöken vid huvudgudstjänster minskade från nio till fyra miljoner besök under ett år. Besöken vid andra gudstjänster låg stilla på runt nio miljoner fram till 2004, sedan föll antalet besök snabbare än för huvudgudstjänsterna, till strax över fem miljoner besök 2016 (Svenska kyrkans statistik, statistikdatabasen).

Det är också färre som firar gudstjänst minst en gång i månaden bland generationerna födda på 1950-talet eller senare. Däremot är intresset för gudstro större bland de yngre generationerna. En gudstro innebär dock i sig inte ett aktivt gudstjänstliv.

År 2010 uppgav två tredjedelar av dem som hade en stark tro att de endast deltog någon enstaka gång eller aldrig i gudstjänster (Per Pettersson 2013, *Utmaningar för Svenska kyrkan identitet, När behovet av kyrkan ökar men söndagsgudstjänsterna minskar*. Svenska kyrkan: Karlstad).

Antalet nattvardsbesök visar dock en motsatt utveckling. Efter en nedgång i slutet av 1800-talet och början på 1900-talet sker ett trendbrott. Från 1930-talet fram till 1980 ökar antalet kommunioner, skriver Göran Gustafsson i *Svenska kyrkans årsbok 1982–83*. Vidare konstaterar han att ökningen av såväl nattvardstillfällen som kommunioner är större i stadskontrakt än på landsbygden. Ökningen av antalet kommunioner fortsätter även efter 1980. Från 1981 till 2004 ökar antalet kommunioner vid huvudgudstjänst med 49 procent, i reella tal 600 000 fler nattvardsbesök under ett år.

Tidigare behandling i kyrkomötet

Kyrkomötet har behandlat frågan om den negativa gudstjänsttrenden tidigare. I motion 2015:52 föreslog motionären att kyrkomötet skulle besluta att uppdra till kyrkostyrelsen att tillsätta en samrådsgrupp kring hur den negativa gudstjänsttrenden kan vändas och eventuellt återkomma till kyrkomötet med förslag. Gudstjänstutskottet (G 2015:8) konstaterade att i alla stift pågår gudstjänstutveckling och alla församlingar arbetar med frågor om gudstjänst och gudstjänstdeltagande. Utskottet menade att de initiativ motionären nämnde hör hemma på församlings och stiftsplan och föreslog därför att motionen skulle avslås. Kyrkomötet beslutade enligt utskottets förslag.

Även frågan om att tillsätta en kriskommission har behandlats av kyrkomötet tidigare. I motion 2017:155 föreslog motionären att kyrkomötet skulle besluta att uppdra till kyrkostyrelsen att tillsätta en försoningskommission och en kriskommission. Där gällde frågan både de ökade utträdessiffrorna, bilden av Svenska kyrkan och kyrkliga handlingar som dop, vigslar och begravningar. Kyrkolivsutskottet lyfte dels fram Läronämndens yttrande (2017:8y) att kyrkan är en trosgemenskap och att tron kan ta sig olika uttryck. Frågan om kyrkans enhet som en försonad mångfald löses

inte genom formella överenskommelser. Utskottet föreslog även avslag på motionen med motiveringen att möten och dialog är vägen framåt men utskottet skriver vidare att det inte är övertygat om att de kommissioner som föreslås är bästa sättet att uppnå vad motionärerna önskar (Kl 2017:14). Kyrkomötet följde utskottets förslag och motionen avslogs.

Debatt och förslag

Debatt om och förslag på gudstjänstutveckling har förekommit i olika fora under åren. Exempel på det är den digitala gudstjänstbank som byggdes upp på 1990-talet på nationell nivå med tips på hur man kan arbeta med gudstjänstförnyelse. Flera nummer av publikationen *Mitt i församlingen* ägnades på 1990- och 2000-talet åt gudstjänstförnyelse liksom tidskriften *Tro och tanke*.

Sedan 2009 finns *Årets förnyare*, ett samarbete mellan Svenska kyrkan på nationell nivå, Sensus, Gotlands kyrkvecka och Visby domkyrkoförsamling, med målsättning att lyfta fram och stimulera till förnyelsearbete bland annat inom gudstjänstlivet.

Det finns en rad böcker som uppmärksammar frågan om gudstjänstförnyelse som exempelvis *Liv i kyrkan, 12 steg i gudstjänstförnyelse* av Olle Carlsson och Lisbeth Gustafsson (2015), *Delaktighetens kris, Gudstjänstens pedagogiska utmaning* av Caroline Gustavsson (2016), *Dramagestaltning i gudstjänsten* av Isabella Amirell (2010), *Gudstjänstens kärnvärden* (2013) och *Mänsklig gudstjänst* (2005) av Martin Modéus samt *Mod att vara kyrka* (2005) av Fredrik Modéus. Kyrkans tidning skriver regelbundet om gudstjänstförnyelse och lyfter fram exempel från kyrkor och församlingar runt om i landet i reportage och artiklar.

Även *Korsväg*, en gemensam tidning för Göteborgs och Karlstad stift, skriver återkommande om gudstjänstförnyelse. Sedan våren 2018 finns en hemsida på Svenska kyrkans nationella nivå, *Gudstjänstliv med nya Kyrkohandboken*. På den finns artiklar om gudstjänstutveckling och förnyelse.

Stiftens gudstjänsthandläggare har ett nätverk där de diskuterar förnyelse samt delar erfarenheter och tips från olika församlingar. Genom dem ordnas också lokala fortbildningar i stiftet. En tydlig utveckling under senare år är arbetet med olika former av gudstjänstgrupper i de lokala församlingarna.

Utskottets överväganden

Gudstjänstlivets kris

Utskottets förslag: Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2018:33.

Utskottet delar motionärens uppfattning att frågorna om gudstjänstlivets utveckling är angelägna. Utskottet framhåller vikten av att inte sopa de utmaningar som finns under mattan. Samtidigt betonar utskottet risken av att tala om kris och kriskommission på ett sätt så att det skymmer det goda arbete och de initiativ som finns. Utskottet vill betona vikten av att se, ta emot och tacka för det som Svenska kyrkan har och förvalta det väl. I församlingarna handlar det ofta om att uthålligt göra mer av det som redan fungerar. I sammanhanget noteras att ett minskat antal gudstjänster ofta leder till färre gudstjänstdeltagare. Det är viktigt att ha nära till gudstjänsterna. Utskottet menar också att en kriskommission på nationell nivå är att lägga ansvaret på fel nivå. Istället handlar det om församlingarnas egna initiativ och stiftens främjande och tillsyn. I det sammanhanget är det viktigt att se den resurs som stiftsadjunkterna för gudstjänstlivets utveckling utgör. Kraften och engagemanget behöver komma från församlingen. Utskottet föreslår därför att motion 2018:33 ska avslås.

Idébank för ett levande gudstjänstliv

Utskottets förslag: Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2018:79.

Utskottet menar att mycket av vad motionären efterfrågar redan finns i böcker, artiklar och på nätet. Det är inte mer skrivet material som i första hand skapar ett levande gudstjänstliv, utan det lokala initiativet och lösningar som växer fram ur bön, längtan och engagemang i församlingarna. Dessutom vill utskottet påtala vikten av att församlingar delar erfarenheter mellan sig. Utskottet föreslår därför att motion 2018:79 ska avslås.

Uppsala den 4 oktober 2018

På Gudstjänstutskottets vägnar

Sofija Pedersen Videke, ordförande

Dag Tuvelius, sekreterare

Beslutande: Sofija Pedersen Videke, ordförande, Roger Olsson, Anna-Karin Stråle Börjesson, Kekke Waltersson, Lisa Tegby, Anders Roos, Manilla Bergström, Anna Thuresson, Margareta Andersson, Daniel Engström, Sven Milltoft, Elise Solberg, Berth Löndahl, Marjut Ervasti och Vivianne Wetterling.

Övriga närvarande vid beslutstillfället: Gunilla Bengtsson, Carola Norén, Jan Lundgren, Lars Beckman, Torvald Johansson, Anders Åkerlund, Bartlomiej Szulc, Zandra Pettersson, Lena Jönsson, Eva Kyrk och Alve Svensson.

Biskop Martin Modéus har deltagit i utskottets överläggningar.

Reservation 1

Jag reserverar mig mot utskottets förslag till avslag på motion 2018:33 till förmån för motionens förslag.

Jag delar motionärernas oro som beskrivs i motionen. Jag känner dock att Svenska kyrkan ibland slår iväg sig problematiken. Detta genom att b.l.a. redogöra fakta att endast 15–20 procent av tyskarna är medlem i de lutherska kyrkorna och att ännu färre av deras medlemmar går på gudstjänst. Trots detta står kyrkorna relativt stabilt. Det som oftast då inte framhålls är att dessa kyrkor kämpar med ekonomin och att deras påyrkan i samhället är minimal. Jag menar att det är nu, när Svenska kyrkan har gått om resurser och medlemmar som man måste ta tag i problematiken. Det är inte i en eventuell framtid när Svenska kyrkan har 15–20 procent av medlemmarna som man kan initiera stora satsningar för att locka medlemmar. Utskottet menar att man i stor utsträckning redan nu tar tag i denna problematik på olika sätt. Jag menar dock att situationen nu är så allvarlig att man nu bör uppmuntra alla slags lösningar för att vända denna negativa utveckling.

Daniel Engström

Reservation 2

G 2018:3

Jag reserverar mig mot utskottets förslag till avslag på motion 2018:79 till förmån för motionens förslag.

Utskottet menar att Svenska kyrkan sedan 1990-talet har initierat olika slags projekt och idébanker för att vara församlingarna behjälpliga med gudstjänstinspiration. Utskottet hävdar också att det idag finns böcker, artiklar, hemsidor och liknande som kan hjälpa och inspirera församlingarna. Dock anser jag, vilket även är motionens intention, att det hade varit mer fördelaktigt om alla hjälpredskap funnits samlade i en enda lättåtkomlig idébank. Jag vill hävda att tidigare projekt och idébanker inte slagit ut så väl som man önskar, med tanke på att gudstjänstbesökarna fortfarande minskar. Jag menar att situationen nu är så allvarlig att man bör uppmuntra alla slags lösningar för att vända denna negativa utveckling.

Daniel Engström